

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA AZ 1904. ÉVBEN.

Az 1904-ik év úgy a könyvtár gyarapodása, mint nagymérvű használata által a legeredményesebbek egyike volt. A gyarapodásról és a látogatók számának tekintélyes emelkedéséről az alábbi részletes adatok nyújtanak tájékoztatást. A használatnak nagy mértékét előmozdította azon régi váagnak teljeseése, hogy a könyvtár 1904. október havától kezdve az addigi négy óra helyett naponként hét órán át (délelőtt 9 órától délután 4 óráig) áll a kutatók rendelkezésére. A használatnak számszerű eredményei fényesen bizonyítják a nagyméltóságú Miniszterium és a Széchényi orsz. könyvtár e részben való törekvéseinek helyes voltát és az a liberalitás, melylyel a magas kormány a meghosszabbított használati idő felügyeleti költségeit készséggel bocsátotta a Magyar Nemzeti Múzeum rendelkezésére, őszinte hálaára kötelezte a hazai tudományosság és közművelődés terjesztésének minden igaz barátját.

A hosszabbított nyitás által előidézett fokozott mérvű használat azonban egyre érezhetőbbé teszi a könyvtári helyiségeknek teljesen alkalmatlan és szűk voltát, a mi meggyőző módon igazolja azt, hogy a Széchényi orsz. könyvtár régóta kinőtt abból a keretből, melyet helyiségei tekintetében hatvan évvel ezelőtt reá szabtak. Átlagos számítással, különösen a téli hónapokban, naponként ötven-hatvan olvasó kénytelen órákig várni, míg az olvasóteremben és dolgozóhelyiségekben egy-egy hely megürül; a helyiségek szűk és túltömött volta, valamint a nagy forgalom csaknem lehetetlenné teszi a különben is csekély számú hivatalos személyzet felügyeletét. Ezek oly bajok, melyeknek gyökeres orvoslása elől, a magyar tudomány és közművelődés érdekeinek megcsorbulása nélkül, kitérni immár nem lehet.

A könyvtár hivatalos személyzetének létszámában mindössze az a változás történt, hogy a múlt évben megszerzett Hajnik- és Almásy-féle könyvtárak feldolgozására, valamint a hosszabb nyitás alatt szükséges felügyelet gyakorlására egy-egy napidíjas nyert ideiglenes alkalmazást; úgy hogy ez idő szerint, beleértve az írógépkelőt is, 8 napidíjas van a könyvtár szolgálatában és az összes tisztviselők, díjnokok, felügyelő- és szolgazemélyzet száma jelenleg *harminczháromat* ért el.

A könyvtár tisztviselői közül az év folyamán következők tettek a Magyar Nemzeti Múzeum megfelelő rovatából nyert anyagi segéllyel tanulmányi utakat: Dr. *Esztegár László* ör a florenczi nemzeti könyvtárban tanulmányozta a kéziratok, különösen pedig az irodalmi és művészi levelezés kezelési módját; dr. *Melich János* segédör a pannonhalmi Szent-Benedekrend és az esztergomi főkáptalan levéltáraiban végzett kutatásokat a régi magyar helyesírás elveinek megállapítása céljából; *Kováts László* segédör németországi könyvtárak berendezési és kezelési módját tanulmányozta; *Varjú Elemér* segédör a bécsi udvari könyvtár középkori kódexeinek vizsgálatát kezdte meg, főleg a magyar provenienczia és tartalmi vonatkozások szempontjából. Mindezen tanulmányutakról az illetők részletes jelentései adnak számot. Ezeken kívül családi levéltárak átvétele, könyvek és különösen oklevelek vásárlása céljából többször történtek hivatalos kiküldetések.

A Magyar Nemzeti Múzeumban tartatni szokott ismeretterjesztő előadásokból kettő könyvtári tisztviselőké volt. *Kereszty István* ör »A zene hatása a kedélyre« címűen tartott előadást zenemutatványokkal kapcsolatban; *Varjú Elemér* segédör pedig a középkori könyvfestés történetét vázolta, első sorban a könyvtár anyagának bemutatásával.

A múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelősége által az 1904-ik év folyamán a Széchényi orsz. könyvtár helyiségében rendezett negyedik könyvtárnoki tanfolyamon úgy a vezetői, mint az előadói teendőket a könyvtár tisztviselői, úgymint: *Fejérpataky László* osztályigazgató, *Esztegár László* ör és *Varjú Elemér* segédör végezték.

A könyvtárban rendezett történeti és irodalomtörténeti kiállításnak 234 látogatója volt, jobbára tanáraik vezetése mellett megjelenő iskolai növendékek, kiknek a könyvtár tisztviselői szolgáltak magyarázatokkal.

A könyvtár folyóirata, a *Magyar Könyvszemle*, pontosan megjelent évnegyedes füzetekben híven beszámolt a könyvtári és bibliografiai mozgalmakról; hosszú sorozatát közölte a szakbavágó tudományos dolgozatoknak és általában képet adott a könyvtár belső életéről. Ez évfolyamban nyert befejezést a Széchényi orsz. könyvtár levéltári kutatáson alapuló részletes történetének első kötete, mely a szerkesztő *Kollányi Ferencz* jaáki apát, igazgató-őr tollából az alapító Széchényi Ferencznek 1820-ban bekövetkezett haláláig vázolja a könyvtár multját. A kötet nemsokára külön kiadványként lát napvilágot. A folyóirat ezeken kívül, mint ez évek óta történt, közzétette a köteles sajtótermékek beküldésére hivatott hazai könyvnyomdák teljes jegyzékét és beszámolt ezek körében minden változásról, a mi az év folyamán beállott; úgyszintén közölte az 1903. évi hazai hírlapirodalom jegyzékét.

Dr. *Áldásy Antal* múzeumi őr szerkesztésében megjelent a könyvtár katalógusának második kötete, mely 494 lapon és 258 rajz kíséretében a könyvtárban őrzött 631 czimeres nemeslevélnek adja leíró lajstromát. A katalógus harmadik kötetének, mely az 1711-ig megjelent és könyvtárunkban őrzött magyar nyomtatványok leíró jegyzékét fogja *Horváth Ignác*z múzeumi őr szerkesztésében közölni, előkészítési munkálatai megkezdődtek.

A könyvtárhoz érkezett és elintézett hivatalos ügyiratok száma 870 (1903-ban 741) volt. Az olvasóterem látogatására egy év alatt 3436 igazoló-jegy adatott ki (1903-ban 3314 db.)

A könyvtár négy osztályában a gyarapodás együttes száma, beleértve a *Szent-Ivány Zoltán* cs. és kir. kamarás által ajándékozott halotti jelentés-gyűjteménynek közel 100,000-nyi anyagát, de hozzá nem számítva több családi letéteménynek sok ezerre menő még rendezetlen iratait: 242.565 db volt (1903-ban 146.248 db.) Mindezen osztályokban egy év alatt 33.389 használat fordult meg (1903-ban 29.155.) Az utolsó negyedévben életbe léptetett hosszabbított nyitási idő alatt (d. u. 1—4 óráig) 62 nyitási napon, 4556 olvasó vette igénybe a könyvtárat. Leggyengébb volt a délutáni használat a hosszabbított használati idő első napján, október 3-ikán, mikor 27-re ment a látogatók száma; legerősebb volt pedig a délutáni látogatás november 28-ikán, mikor 1—4 óra közt 128-an használták a könyvtárat. A délutáni látogatottság napi

átlag: 74 olvasó. Mindezen látogatók a könyvtár állományából egy év alatt összesen 128.575 dbot vettek igénybe (1903-ban 96.641 dbot).

A könyvtár négy osztályának gyarapodási, használati és feldolgozási eredményeit a következő adatok mutatják:

I. *A nyomtatványi osztály gyarapodása: Köteles példányokban* 13.074 (1903-ban 9737), *ajándék útján* 767 (1903-ban 868 db), *vétel útján* 934 (1903-ban 6020 db), *áthelyezés, hivatalos küldemény és letétemény* czimén 27 (1903-ban 16 db); összesen 14.802 db (1903-ban 16.642 db).

A könyvtárilag feldolgozandó évi gyarapodáshoz járul még 30.708 db (1903-ban 28.823 db) apró nyomtatvány, melyek anyaguk természete szerint tíz csoportra osztva és beérkezésük ideje szerint évnegyedes csomagokban megőrizve ekkép oszlanak meg:

Gyászjelentések	6332 db
Zárszámadások és üzleti jelentések	2914 »
Egyházi körlevelek	446 »
Periratok	110 »
Hivatalos iratok	1101 »
Műsorok	1919 »
Alapszabályok	1339 »
Szinlapok	9301 »
Falragaszok	4043 »
Vegyes apró nyomtatványok	3203 »

Összesen: 30.708 db

A nyomtatványi osztály összes gyarapodásának darabszáma tehát 45.510 (1903-ban 45.465 db.)

Könyvek vásárlására 8061·95 korona, 829·70 márka, 22 lira, 66 hollandi forint és 12·98 rubel fordított. (1903-ban a vásárlások összege, beleértve a Hajnik-könyvtárnak külön alapból fedezett 10.000 koronányi vételárát, ez volt: 18.198·36 kor., 935·75 márka, 226·15 frank és 90 olasz lira.)

A könyvtár nyomtatványi osztályát ajándékokkal a következők gyarapították:

Áldásy Antal, Állami számvevőszék, Andrassy Dénes gróf.
Bács-Bodrogmegyei tört. társulat, Bácsi ág. hitv. ev. egyház-
megye, Balatoni múzeum-egyesület, Bányai Amanda, Baranyai Béla,
Bárdos György, Beck Frigyes (Basel), Bécsi cs. és kir. állami levél-

tár, Bécsi Institut für österr. Geschichtsforschung, Bécsi Statistische Central-Commission, Bécsi tudományos Akadémia, Belügyminiszterium, Berényi Kálmán, Berkovics Miklós, Bombay-i J. Crerar Library, Bosnyák-hercegovinai orsz. kormány, Breznay Béla, Budai dalárda, Budapesti kir. orvosegyesület, Budapesti Szemle szerkesztősége, Budapesti tud. egyetem tanácsa, Budapest székesfőváros polgármestere, Budapest székesfőváros statisztikai hivatala, Budapest székesfőváros tanácsa, Buday Sándorné.

Callimachi A. (Bukarest), Caubertin Pierre (Paris), Conduratu Gregor (Bukarest), Csikmegyei füzetek szerkesztősége, Csippék Sándor, Custad J. (New-York), Czobel István.

Del Prato A. (Parma), Demkó György, Doby Antal, Dunamelléki ev. ref. egyházkerület, Dunántúli ág. hitv. ev. püspök.

Egri egyházmegyei hivatal, Erdélyi Gyula, Erdélyi Múzeum-Egylet, Erdélyi Pál, Esztergomi főkáptalan.

Fabricius Endre, Fejérvármegye alispánja, Finály Gábor, Fitos Vilmos dr., Földművelésügyi m. kir. miniszterium, Földtani intézet, Főrendiházi iroda, Fraknói Vilmos.

Gagyhy Dénes, Gallovich Jenő, Gárdonyi Albert dr., Glatz Károly, Gothenburgi Société royale des sciences, Grafikai Szemle szerkesztősége, Gyóry Árpád, Gyóry Tibor.

Habanaí nemzeti könyvtár, Hallock-Greenwelt M. (Philadelphia), Handler Rudolf, Hazai Hugó, Hazánk szerkesztősége, Hercegprímási iroda, Herman Ottó, Hinz Emil, Hodinka Antal, Hoffmann Tivadar, Horváth Géza, Horváth Sándor.

Illéssy János, Incze Henrik, Izraelita Magyar Irodalmi Társaság. Jedlicska Pál.

Kele József, Képviselőházi iroda, Kereskedelemügyi m. kir. miniszterium, Kolozsvár város tanácsa, Komáromi polgármesteri hivatal, Kormos Alfréd, Kovács György, Kováts László, Kozma Bernát, Körösy József, Közgazdasági Közlemények szerkesztősége, Közmunkák tanácsa, Központi statisztikai hivatal, Krakói tudományos Akadémia, Kuun Géza gróf.

László Géza, Lehoczky Tivadar, Lehr Albert, Löw Immanuel.

Magyar heraldikai és genealogiai társaság, Magyar iparművészeti társulat, Magyar jogászegylet, Magyar kir. kereskedelmi múzeum, Magyar kir. orsz. vízépítési igazgatóság, Magyar mérnök- és építészegylet, Magyar néprajzi társaság, Magyar ornithologiai központ, Magyarországi Kárpátgyesület, Magyar tud. Akadémia, Mahler Ede, Majláth József gróf, Makay Béla, Márki Sándor, Melich János dr., Meliorisz N., Meteorológiai és földmágnességi intézet, Mexicói Museo Michoacano, Milleker Bódog, Miskolczi kereskedelmi- és iparkamara, özv. Mocsáry Béláné, Moes Gusztáv, özv. Molnár Mórné, Munkácsi nőegylet, Múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősege.

Nagy Mór.

Oesterr.-ung. Revue szerkesztősége, Ógyallai m. kir. csillagvizsgáló, Olasz kir. közoktatási miniszter, Országos magyar gazdasági egyesület, Osztrák kereskedelemügyi miniszterium.

Pacher Pál (Salzburg), Pannonhalmi főapát, Pénzügyminiszterium, Pertik Ottó, Pozsonyi első takarékpénztár, Pozsonyi jogakadémia igazgatósága.

Ranschburg Gusztáv, Ráth György, Récsey Viktor, Reich Péter Kornél, Reiner Zsigmond, Rendőrfőkapitányság, Ribay Jenő, Rio de Janeiroi nemzeti könyvtár.

Salamin Endre, Schreder Szabula, Sinay Vilmos, Smithsonian Institution (Washington), Somlyói V. Ignác, Sutro Theodore (New-York).

Szabadalmi hivatal, Szalay Imre, Székely Nemzeti Múzeum, Szent-István társulat, Szentpétervári tud. Akadémia, Szigligeti-társaság, Szilágyvármegye közönsége, id. Szinnyi József.

Tahy István, Téglás Gábor, Temesvár város tanácsa, Tóth Rezső. Újvidéki Matica Srpská, Upsalai egyetemi könyvtár.

Váci orsz. fegyintézet igazgatósága, Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, Varjú Elemér, Verein für Siebenbürgische Landeskunde, Vincze Béla, Vörös-Kereszt-egyesület.

Walter Gyula, Weiss Emil.

Zarándy Gáspár, Zászló János, Zerdahelyi Béla, Zirzci apát, Zürichi Landes Museum, Zürichi városi könyvtár.

Az ajándékozók száma e szerint 175 (1903-ban 170.)

Nevezetesebb szerzemények:

a) *Az incunabulumok csoportjából:*

1. Michael de Ungaria, Sermones tredecim. Velenceze 1494. A XVI. század elejéről való magyar bejegyzésekkel (ajándék)
2. Marsilii Ficini Epistolae. Velenceze 1495. (81 márka).
3. Oswaldus de Lasco, Sermones perutiles de sanctis. Hagenau 1497. (50 kor.).
4. Polybius, Historiarum libri V. Velenceze 1498. (118 kor.).

b) *A Régi Magyar Könyvtár csoportjából:* 1. (Alvinczi G.) Itinerarium catholicum. Debreczen, 1616. (ajándék). 2. Kincstartócska a világos cesztekői egyházának. 1627. *Unikum.* (180 kor.)

A könyvtár olvasótermének látogatottsága, valamint a könyvtári használat a megelőző évek eredményéhez képest nagymértvű emelkedést mutat, a mi az egyre fokozottabb mértékben nyilvánuló közművelődési és tudományos törekvések mellett főleg a használati idő tekintélyes meghosszabbításában leli magyarázatát. Az utolsó öt év eredménye e tekintetben a következő számokat mutatja:

1900-ban	15.301	olvasó	39.043	könyvet	használt
1901-ben	17.822	»	45.274	»	»
1902-ben	21.732	»	50.865	»	»
1903-ban	22.568	»	53.866	»	»
1904-ben	26.613	»	65.204	»	»

Kikölcsönzés útján pedig 2910 egyén 4354 könyvet vett ki a könyvtár állományából. (1903-ban 2272 egyén 4742 könyvet használt a könyvtár helyiségein kívül.)

A könyvtári feldolgozás eredményét a következő számok mutatják: Egy év alatt 6170 mű osztályoztatott, melyekről 8526 könyvtári címlap készült. (1903-ban az évi eredmény 4928 mű, 6334 czédulával). Kötés alá 1212 mű került 1510 kötetben. (1903-ban 1257 mű 1755 kötetben.)

A köteles nyomdatermékek kezelését végző iroda munkásságát a következő adatokból láthatni: Az irodába egy év alatt 2098 nyomtatvány-csomag érkezett (1903-ban 1881); az iroda pedig 2170 postai küldeményt, jobbára átvételi elismervényeket, továbbított (1903-ban 2093-at); ezek közül 686 be nem küldött sajtótermékek reklamálása volt (1903-ban 497). 1904-ben a könyvtár 37 esetben (1903-ban 40-szer) kereste meg a közalapítványi ügyigazgatóságot, hogy az 1897. évi XLI. t.-cz. intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben peres eljárást indítson.

E peres eljárások eredményeül a Széchényi orsz. könyvtár javára a következő nyomdák marasztaltattak el pénzbüntetésben és megfelelő kárpótlásban:

Adi Árpád marosvásárhelyi ny.	12'—	kor.
Bertalanffy József szombathelyi ny.	2'—	»
Brassói Lapok ny.	20'—	»
Braun Adolf szabadkai ny.	20'06	»
Brózsza Ottó budapesti ny.	14'—	»
Engel Lajos szegedi ny.	5'—	»
Fekete Mihály kecskeméti ny.	1'—	»
Feuer Illés félegyházi ny.	12'—	»
Forster, Klein és Ludwig miskolci ny.	36'40	»
Gönczi J. József szegedi ny.	20'—	»
Gross és Grünhut budapesti ny.	10'—	»
Grünfeld Vilmos brassói ny.	4'24	»
Hirsch Adolf dévai ny.	20'24	»
Károlyi György budapesti ny.	4'—	»
Kirchner Ernő verseczi ny.	27'—	»

Leopold és Klein budafoki ny.	42'—	kor.
Madarász Béla pécsi ny.	5'—	»
Magyary Mihály kolozsvári ny.	68'47	»
Nagykikindai kiadói ny.	2'40	»
Ocskay László győri ny.	40'—	»
»Otthon« budapesti ny.	10'—	»
Perlstein F. zombolyai ny.	18'20	»
Popovici Barcianu Aurél aradi ny.	30'16	»
Preszler Mihály budapesti ny.	20'46	»
Schmidt Sándor budapesti ny.	5'—	»
Sonnenfeld Adolf nagyvárad ny.	10'—	»
Süss Dávid budapesti ny.	6'—	»
Székely Viktor budapesti ny.	22'32	»
Szihelszki József békéscsabai ny.	5'—	»
»Tátra« iglói ny.	5'36	»
Trattner H. és társa brassói ny.	58'32	»
Vágó Gyula csurgói ny.	10'15	»
Veres Sámuel utóda Rosenberg Lajos temesvári ny.	10'60	»
Veronits József verseczi ny.	49'75	»
Wachs Pál szolnoki ny.	38'76	»
Westungarischer Grenzbote pozsonyi ny.	5'63	»
Zentai »Szabadsajtó« ny.	11'02	»

Összesen : 682'54 kor.

II. *A kéziratár évi gyarapodása*, legnagyobb részt vásárlás útján, 229 kézirat, 1392 irodalmi levél, 32 irodalmi analecta és 21 fényképmásolat. Az évi szaporulat darabszáma tehát 1684 (1903-ban 733).

Kéziratok vásárlására, beleértve a nagybecsű Erkel-féle hagyatéknak több évi részletben fizetendő 20,000 koronányi vételárát is, 22,247'80 korona és 376'65 márka fordított.

Kéziratokat a következők ajándékoztak:

Fraknói Vilmos, Glatz Károly, Hampelné Pulszky Polyxena, Hodinka Antal, Kéry Gyula, Papp Károly, Petrovay György, Rexa Dezső, Zerdahelyi Béla.

Az ajándék útján szerzett darabok nevezetesebbjei a következők:

Fejérváry Gábornak és Károlynak sok száz darabból álló levelezése, mely *Hampelné Pulszky Polyxena* ajándékából került a Nemzeti Múzeumba. Nyelvészeti és egyháztörténeti szempontból nagyértékű az a 14 szláv kódex, melyeket *Hodinka Antal* ajándékozott a kéziratárnak. *Fraknói Vilmos* saját történelmi kuta-

tásaiból eredő gazdag másolat- és oklevélkivonat-gyűjteményt adott át a kéziratárnak, melyben XIV—XVII. századi köztörténetünk- és művelődésünknek hazai és külföldi levéltári emlékei vannak felhalmozva.

A vásárlás útján szerzett kéziratok anyagban mindenképen elsőrangú Erkel Ferencnek zenei és zenetörténeti emlékekben rendkívül gazdag hagyatéka.

Ezzel kerültek a Múzeumba a többi közt Kőlcsey Himnuszra megzenésítésének pályázati kézírata és a Szózat eddig ismeretlen dallama. A nagy zeneszerző operáiból a Hunyadi László, Bánk Bán, Báthory Mária, Szent-István operák eredeti partitúrái és vázlatai. Berlioz Rákóczy-indulójának eredeti kézírata. Az Erkel-hez intézett nagyszámú levél írói közt szerepelnek a többi közt Berlioz, Goldmark, La Mara, Liszt Ferenc és Wagner Richard. E néhány adat is fogalmat ad ez irodalmi hagyatéka rendkívül nagy becséről.

Egyéb megvett kéziratok közül nevezetesebbek: a Philips-féle angol gyűjteményből származó két kötet, melyek közül az egyik Callimachus vegyes prózai műveit, a másik pedig ugyanezen szerző verses művei mellett Janus Pannonius epigrammáit tartalmazza 1520 tájáról való kéziratban.

Színműirodalmunk történetére nézve értékes az a száznál több darabból álló színházi sugókönyv-sorozat, melyekben hírneves szerzőknek eddigelé kiadatlan szindarabjai is találhatók.

Petőfi Sándorra vonatkozó ereklyéink száma is szaporodott egygyel, a nagy költőnek, mint századparancsnoknak 1849 máj. 28-án irt értesítésével, melyet egy elhunyt katonája szüleihez intézett.

Kortörténeti szempontból becsesek gr. Andrassy Györgynek ifjúkori naplói, nyelvünk történetére nézve pedig nagy értékű néhai Mátyás Flórián nyelvtörténeti gyűjtésének eredeti kézírata.

Az irodalmi levelestár, a már felsorolt nagy ajándékokon és az Erkel-féle hagyatékon kívül, főleg Madách Imre, br. Eötvös József, Szalay László, Kubinyi Ágoston, Schwartner Márton és Pettenkofen Ágost leveleivel gyarapodott.

A kéziratárat a lefolyt évben 247 kutató kereste föl, kik annak anyagából 633 darabot használtak (1903-ban a kutatók száma 293 volt, kik 1466 darabot vettek igénybe).

A végzett munka czélja első sorban az újabb szerzemények feldolgozása s ezzel kapcsolatban a növedéknapló rendben való vezetése volt. Intenzivebb kéziratári munkálkodás az osztályban működő két tisztviselő egyikének huzamos ideig tartó betegsége miatt nem volt kifejezhető, mindazonáltal az Irodalmi Levelestárnak megkezdett rendezése tovább folyt.

III. A *hírlapkönyvtár* gyarapodása: *Köteles példányokban* (a törvényben előirt módon, t. i. havi vagy évnegyedes csomagokban kimutatás mellett, úgyszintén szabályellenesen, egyes számonként küldve) 87,260 hírlapszám (1903-ban 85,452); *ajándék* útján 1264 hírlapszám: *vásárlás* útján összesen 133 koronáért 837 hírlapszám; összesen tehát 89,361 szám (az 1903. évi eredmény 88,755 hírlapszám volt).

Ajándékozók voltak a Nemzeti és Országos kaszinón kívül, melyek külföldi hírlapok hosszú sorát bocsátják évek óta a hírlapkönyvtár rendelkezésére, a Washingtoni Smithsonian Institution, Kürthy Gyula és Nagy Géza, kik régi hírlapfolyamok egész sorozatával gazdagították a gyűjteményt. A vásárolt hírlapok közt kiemelendők, mint ritkaságok, a Miku Emiliántól megvett magyarországi oláh nyelvű hírlapok az 1855—1871. évek közti időből.

A hírlapkönyvtár olvasótermét 3228 egyén látogatta, kik a könyvtárban 7050 hírlapkötetet használtak. Házi használatra pedig 82 egyén 276 hírlapkötetet vett ki. A hírlapkönyvtárat tehát egy év alatt 3310 olvasó vette igénybe, kik 7326 kötetet használtak (1903-ban 3079 olvasó 7401 kötetet).

A hírlapkönyvtárban végzett munka a következő: czéduláztatott 163 új hírlap 1112 évfolyama (1903-ban 241 hírlap 2220 évfolyama); átnézetett 1164 hírlap 92,118 száma (1903-ban 1121 hírlap 87,196 száma); kötés alá adatott 770 kötet; bekötetett az év folyamán 169 kötet összesen 524·80 kor. értékben.

Az új szerzemények elkönyvelése és feldolgozása fennakadás nélkül folyt; de még mindig zavarólag hat a hírlapkönyvtár hivatalos működésére az a körülmény, hogy a köteles példányokként érkező hírlapok tekintélyes része nem a törvényben előirt módon, hanem egyes számonként küldetik be, a mi a feldolgozást és ellenőrzést szerfölött megnehezíti. A lefolyt esztendőben is 15,519 hírlapszám érkezett számonként.

IV. A *levéltár* évi gyarapodása, miként ez évek óta meg-

szokott, az elmúlt esztendőben is nagymérvű volt. *Ajándék* útján 338 drb irat, *vétel* útján 4876 drb irat, *letétképen*, az alább felsorolandó családi levéltáraknak még össze nem számított, de előzetes becslés szerint legalább 30,000 darabot kitevő anyagán kívül, 796 db gyarapította a gyűjteményt. Ezekhez jön még a *Szent-Ivány Zoltán* cs. és kir. kamarás nagylelkű ajándékából származó, közel 100,000 dbot magában foglaló írott és nyomtatott gyászjelentés-gyűjtemény, mely genealogiai és családtörténeti vonatkozásainál fogva a levéltári osztály gondozása alatt, mint annak külön csoportja, fog kezeltetni. A gyűjteménynek 64,894 darabja az adományozó által már teljesen rendezett és lajstromozott állapotban adatott át.

A most említetten kívül levéltári darabokat ajándékoztak a következők:

Gróf Csáky Albin, Doby Antal, Donebauer Frigyes (Prága), Farkas Balázs, Gaál Jenő, Illéssy János, Mitterdorfer Gusztáv, Mukics Ernő, Petrovay György, Vajda Zsigmond, Virágh Sándor.

A levéltár gyarapítására 9347.05 korona, 260 márka fordítatott. Ezenkívül a nagyméltóságú Ministerium több évi részletekben fizetendő 40,000 koronányi rendkívüli fedezetet engedélyezett egy 3538 dbból álló értékes iratgyűjtemény megszerzésére, mely főleg Kossuth Lajosnak a szabadságharcz előtti szereplésére, magára az 1848/49-iki szabadságharczra és az emigráció korára kiváló fontosságú irományokat foglal magában és a Széchényi orsz. könyvtár e nembeli gazdag gyűjteményét kitűnően kiegészíti.

Szintén vétel útján jutottunk birtokába nagybecsű állami okiratoknak, melyek az 1848/49-iki szabadságharcz utolsó napjaira, Kossuth Lajos lemondására és a világosi fegyverletételt közvetlenül követő korszakra vetnek világot. E levelek írói: Kossuth Lajos, Bem József, Csányi László, Görgey Arthur és gr. Andrássy Gyula; tartalmuk pedig elsőrangú forrás a váratlan fordulat által bekövetkezett viszonyok megismeréséhez. Nagy mértékben gyarapodott az 1848/49. évi nyomtatott kiáltványok gyűjteménye, még pedig elsősorban vidéki városokban kiadott kiáltványokkal, melyek a Múzeum gyűjteményében eddigelé igen hiányosan voltak képviselve.

A levéltár törzsgyűjteményének középkori része vétel útján 132 db eredeti oklevéllel gazdagodott. Ugy ezek, mint a későbbi korból való iratok közt fontosság és érdekesség szempontjából

kiemelendők a Gilhofer és Ranschburg bécsi cég által rendezett árverésen megszerzett darabok, melyeknek legrégeb, Árpád- és Anjou-kori darabjai a Berzeviczy-családra vonatkoznak; a többiek pedig jobbra Beck-Widmanstetter Lipót és Kronos Ferencz elhunyt osztrák történetírók hagyatékából valók. Becses iratoknak, számszerint 217 db-nak jutottunk birtokába a Sréter-család levéltárából, melyek leginkább XVII. századi hadügyi dolgokra tartalmaznak értékes adatokat; a Simonyi családra vonatkozólag 523 dbból álló gyűjteményt szereztünk meg, melyből 30 db a középkorra és ugyanannyi az 1848/49-es évekre esik. Az újabkori iratok közt felemlítendő egy 345 db-ból álló gyűjtemény, melyek az egykori pesti főharminczadivatal irattárából valók és túlnyomó nagy részükben az 1848/49-es évek pénzügyi kezeléséről foglalnak érdekes adatokat magukban.

A címeres levelek törzsgyűjteménye, melynek megjelent katalógusáról már említés történt, 9 db eredeti és 61 db másolattal növekedett. Az eredetiek közt legrégeb Rudolf királynak 1598-ban Huszár Ferencz részére kiadott armálisa.

A családi levéltárak száma a lefolyt év alatt öt új letéteménnyel és korábban letéteményezett levéltáraknak több nagymérvű kiegészítésével gyarapott.

Új levéltárak:

1. Kövesszarvi *Goszthony* családé, melynek állagáról a rendezés folyamata miatt kimutatás ez idő szerint még nem adható.
2. A Hertelendi és Vindornyalaki *Hertelendy* családé, melyet Hertelendy Ferencz Zalavármegye főispánja adott át. E levéltár darabjainak száma 713, melyek közt a legrégeb a XVI. századra esik.
3. A Kölcsei *Kende* családé, melyet Kende Béla és Kölcsey István helyeztek el a Múzeumban. Ugyane levéltár gr. Teleki Sándorné szül. Kende Iska letéteménye által a családnak eddig Czégényben őrzött irataival nyert kiegészítést.
4. A Szarvaskendi *Sibrik* család levéltárát Sibrik Kálmán bozsoki földbirtokostól vettük át.
5. A Lukanényei *Luka* család levéltára Luka László letéteményezéséből került hozzánk. E levéltár darabjainak száma 444, melyek között 18 középkori oklevél van.

Ez új letéteményekkel a Nemzeti Múzeumban elhelyezett családi levéltárak száma *hetvenkettőre* emelkedett.

Korábban elhelyezett családi letétemények közül a következők nyertek kiegészítéseket :

1. A Kakaslovnici és Berzeviczei *Berzeviczy* család *berzeviczei* ágának levéltárához tartozó külön sorozatúl Berzeviczy Gyula es. és kir. kamarás a család *kakaslovnici* ágának kilencz ládát megtöltő gazdag levéltárát adta át. A család kihalt bárói ágának eddig Sáros-Darócson őrzött levéltára Szmrecsányi Miklós miniszteri tanácsos és testvérei, mint a bárói ág utolsó sarjának báró Berzeviczy Mária, férjezett Szmrecsányi Ödönnének gyermekei részéről adatott át örök letéteményül. Ekképen tehát a családi ágazatok levéltárainak eddig különböző helyen volt részei a Nemzeti Múzeumban mind együvé kerültek.

2. A *Kolosy* család levéltárához Kolosy István es. és kir. kamarás tíz darabból álló kiegészítést küldött. Az immár teljesen rendezett családi levéltár 1722 darab iratot foglal magában, melyek közül 22 darab középkori.

3. A *Kubinyi* család kovári ágának levéltárához 67 darabból álló kiegészítés, közte több középkori címereslevél érkezett. Az azóta teljesen rendezett levéltár összesen 1168 darabot foglal magában ; ezek között van 6 db Árpádkori, 116 db XIV., 250 db XV. és 73 db XVI. századi középkori oklevél.

4. A báró *Bánffy* család levéltára báró Bánffy Ferencz irataival nyert kiegészítést.

5. A *Kállay*-levéltár anyagához özv. Kállay Benjaminné járult egy db középkori oklevéllel.

A levéltárát a lefolyt évben 284 kutató kereste fel, kik annak állományából 50.137 iratot és 255 nyomtatványt használtak. Az intézeten kívüli használatra pedig 25 téritvényen 319 irat és 14 pecsétmásolat adatott ki. Összesen tehát 309 egyén a levéltárból 50.725 dbot használt (1903-ban 245 egyén 29.143 dbot).

A levéltár belső munkásságának főbb mozzanatai, az elkészült és közzétett címeres-levelek katalogusán, az új szerzemények feldolgozásán és vételre ajánlott nagy gyűjtemények, a többi közt egy 4625 dbra menő családi levéltár jegyzékbe vételén és megbecslésén kívül, a következők : a mohácsi vész előtti oklevélananyag leltárszerű lajstromozása az 1518. évig, Kossuth Lajos iratai lajstromának revideálása az 1865. évig haladt.

A családi letétemények rendezése nagy arányokban foglal-

koztatta a levéltár személyzetét. Így teljesen rendeztetett a már felemlítettekén kívül a *Ghyczy* család levéltára, mely 6972 db iratot, köztük 3 Árpádkorit, s ezenfelül 87 eredeti középkori oklevelet tartalmaz. A *Szerdahelyi* család levéltára 6805 dbbal teljesen rendezve felállított. A báró *Bánffy* családi levéltárnak szaporulata 2280 darab újabbkori irattal járult a már régebben letéteményezett levéltár gazdagításához. Befejezést nyert a *Szögyény-Marich* család levéltárának rendezése, mely a levéltár állagául 8545 darabot, köztük 76 középkorit eredményezett. Folyamatban van a *Berzeviczy* család bárói ága, valamint a *Kruplanicz* család levéltárának rendezése.

Gondos felülvizsgálat után teljesen elkészült a *Szent-Ivány* család levéltárának évek óta munkában levő lajstroma, mely összesen 4935 oklevélkivonatot foglal magában.

A *Szent-Ivány*-féle nagybecsű *halotti-jelentés*-gyűjteménynek felállítása megtörtént, valamint annak a Magyar Nemzeti Múzeum gazdag anyagával való egyesítése kezdetét vette.

* * *

A könyvtári tisztviselők és alkalmazottak tudományos és irodalmi munkásságát a következő összeállítás mutatja :

Dr. *Fejérpataky László*

osztályigazgató, egyetemi ny. r. tanár, múzeumi és könyvtári orsz. felügyelő, a M. Tud. Akadémia rendes tagja.

1. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi orsz. könyvtára az 1903-ik évben. (Magyar Könyvszemle 1904. II. füzet.)
2. Kéziratban befejezést nyert: a Széchényi orsz. könyvtár ritkaságainak ismertetése a »Budapesti múzeumok kincsei« című kiadvány számára.

Id. *Szinnyei József*

kir. tanácsos, múzeumi igazgatóőr, a M. Tud. Akadémia levelező tagja.

1. Magyar hirlapirodalmunk 1903-ban (Magyar Könyvszemle 1904. III. füzetének melléklete.)
2. Magyar írók élete és munkái 84—89. füzet. (X. kötet 2—7. füzet Pálffy-Philipi.)
3. Timár-ház. Naplójegyzetek IX—XI. 1840—1842. (Komáromi Lapok 1904. 3—5., 12—14., 27., 28. sz. Átvette a Magyar Állam 59—62., 82—84., 177., 178. sz. teljesen; részben a Nyitra-megyei Közlöny 16—19., 31—34. számokban.)

Kollányi Ferencz

jaáki apát, múzeumi igazgatóőr, a M. Tud. Akadémia levelező tagja.

1. A Széchényi Országos Könyvtár őrének kinevezése körül felmerült kérdések 1812-ben. (Magyar Könyvszemle 1904. évf. 1. l.)
2. A Széchényi Országos Könyvtár a Horvát István kinevezését megelőző három utolsó évben. (Ugyanott 150. l.)
3. A Széchényi Országos Könyvtár az 1816—1818. években. (Ugyanott 257. l.)
4. Gróf Széchényi Ferencz megalapítja a M. N. Múzeum segédkönyvtárát. (Ugyanott 373. l.)
5. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlét.

Dr. Schönherr Gyula

múzeumi igazgatóőr, egyetemi magántanár, a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének előadó titkára, a Magyar Tud. Akadémia levelező tagja.

1. A középkori intézmények bomlása és renaissance. Írták dr. Csuday Jenő és dr. Schönherr Gyula. Budapest, 1904. A Nagy Képes Világtörténet (szerkeszti Marczali Henrik) VI. kötete, V. rész: Magyarország fénykora és hanyatlása. (497—627. l.)
2. 1903. évi római történelmi kongresszusról. (Magyar Könyvszemle, 1904. évf. 67. l.)
3. A nagybányai városi múzeum. Az »Utmutató a nagybányai városi múzeum gyűjteményeihez« (Nagybánya, 1904.) bevezetése.
4. A Magyar Nemzeti Múzeum levéltárának nemesi iratai. Előszó a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke II. Czime-res levelek, írta dr. Áldásy Antal (Budapest, 1904.) című kötetéhez.
5. Jelentés a múzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségének 1903. évi működéséről. (Budapest, 1904.)
6. Jelentés a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1904. évi működéséről. (Turul, 1904. évf. 435. l.)
7. A római Casanate-könyvtár Corvin-kódexe. (Magyar Könyvszemle 1904. évf. 436. l.)
8. Szerkesztette Varjú Elemér társaságában a Turult.

Horváth Ignác

múzeumi őr.

1. Folyóiratok 1903. évből. (Melléklet a Magyar Könyvszemle 1904. évfolyama 2. füzetéhez.)
2. Történeti repertorium. (Századok 1904. évfolyamában.)
3. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma az 1904. év első három negyedében. (Magyar Könyvszemle 1904. évf. II—IV. f.)

Kereszty István

múzeumi őr.

1. Az 1903. évi hazai nem magyar nyelvű hirlapirodalom. Melléklet a Magyar Könyvszemléhez.

2. A zene hatása a kedélyre. Ismeretterjesztő előadás a M. N. Múzeumban. (Közölve: Az Ujság 308. sz.)
3. A M. Kir. Opera húsz éve. (Magyar Művészeti Almanach V. évf. Szerk. dr. Incze Henrik.)
4. Kuhać. (Pesti Napló, 361. sz.)
5. Dr. Molnár Géza »A magyar zene elmélete« cz. könyvének, valamint a M. Kir. Opera ujdonságainak bírálata. (Vasárnapi Ujság.)
6. Számos értekező és kisebb-nagyobb bíráló czikk a zenei szaklapokban. (Magyar Lant, Zeneközlöny, Zenelap.)

Dr. Sebestyén Gyula

múzeumi őr, a M. Néprajzi Társaság főtitkára, a M. Tud. Akadémia irodalomtörténeti és nyelvtudományi bizottságainak tagja.

1. A magyar honfoglalás mondái. Millenniumi díjjal jutalmazott pályamű. I. köt. Kiadja Kisfaludy-Társaság.
2. Rovás és rovásírás. III. Betürovás. (Ethnographia, 1904. évi f. VI—VIII. közl.)
3. Egy pogány magyar himnus kudarcza a baseli vallástörténeti kongresszuson. (Ugyanott 331. l.)
4. Főtitkári jelentés a M. Néprajzi Társaság 1904. márczius 23-iki rendes évi közgyűlésén. (Ugyanott 175. l.)
5. Telegdi Rudimentájának giesseni kéziratáról. (Felolvasás a Magyar Néprajzi Társaság 1904. május 18-iki ülésén.)
6. Munkácsi Bernáttal szerkesztette az Ethnographiát.
7. Részt vett a Magyar Nyelvtudományi Társaság alapításának előmunkálataiban.

Dr. Áldásy Antal

múzeumi őr, egyetemi magántanár.

1. Über das Ius exclusivae. (Pester Lloyd 1904. év jan. hó.)
2. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának czímereslevelei 1200—1868. Budapest, 1904. (Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címjegyzéke II. kötet.)
3. Adalékok a pozsonyvármegyei nemesek névsorához. (Turul 1904. évf. III. füzet.)
4. Ismertetések és bírálatok a Katholikus Szemle, Századok és Turul 1904. évfolyamaiban.

Dr. Esztegár László

múzeumi őr, a m. n. múzeumi tanács előadó-jegyzője, a Magyar Könyvszemle segéd-szerkesztője.

1. Kisfaludy Károly, mint Pyrker fordítója. (Egyetemes Phil. Közlöny 1904. 8. f.)
2. Arany János levelei Abonyi Lajoshoz. (Irodalomtört. Közlemények 1904. 2. f.)

3. Markó Károly levelei. (Művészet 1904. 6. f.)
4. Magyar írók levelei a bécsi cs. kir. udvari könyvtárban. (Irodalomtört. Közlemények 1904. 4. f.)
5. Barcsay Ábrahám levelei gróf Széchényi Ferenczhez. Történelmi Tár. 1904. 4. f.)
6. Kisebb közlemények az Ethnographiában és a Magyar Könyvszemlében.

Dr. Melich János

I. osztályú segédőr, a M. Tud. Akadémia lev. tagja, egyet. magántanár.

1. Szláv jövevényszavaink (megjelent belőle a 8., 9., 10. közlemény a Nyelvtud. Közlem. 1904. évi folyamában.)
2. Adatok a magyar nyelv és helyesírás történetéhez. (Nyelvtud. Közl. 1904.; kivonatban megjelent az Akad. Értesítő 1904. évi folyamában.)
3. Laikusok évada. (Magyar Nyelvőr 1904. évi folyam.)
4. Ritus explorandae veritatis. (Magyar Nyelvőr 1904. évi folyam.)
5. A brassói latin-magyar szótártörődék. (Kivonatban megjelent az Akad. Ért. 1904. évi folyamában; az értekezés maga 1905-ben lát napvilágot.)
6. Apróbb cikkek a Magyar Nyelvőrben.

Kováts László

I. osztályú segédőr.

1. Keletázsia földrajzi ismertetése. (6 előadás a Szabad-Lyceumban.)
2. Magyar városi élet a középkorban. (3 előadás az Erzsébet Népakadémiában.)
3. A múzeumok művelő hatása. (Felolvasás a Népművelő Egyesületben.)
4. Előadások a történelmi és földrajzi ismeretek köréből a »Vasárnapi munkásképző bizottság« megbízásából. (20 előadás.)

Dr. Hubert Emil

I. osztályú segédőr.

1. A Filharmoniai Társaság jövője. (Különnyomat a Budapesti Szemléből.)
2. A művészi zene népszerűsítése. (Különnyomat a Huszadik Századból.)

Varjú Elemér

II. osztályú segédőr.

1. Vélemény Vízakna r. t. város címere felől. (Turul 1904. 3. füzet.)

2. Könyvismertetések a Turulban.
3. A Magyar Nemzeti Múzeum festett kéziratai. (A M. N. Múzeumban tartott ismeretterjesztő előadás.)
4. Szerkesztette a Turult dr. Schönherr Gyulával együtt.

Dr. Vértesy Jenő

II. oszt. segédőr.

1. Nádasdy Ferencz mint író. (Századok 1904. évi 1. füzet.)
2. Egressy Gábor iratai a Magyar Nemzeti Múzeumban. (Magyar Könyvszemle 1904. évi 1. füzet.)
3. A Képes Krónika irodalmi jelentősége. (Felolvasás a Magyar Tört. Társulat novemberi ülésén.)
4. Odysseus az alvilágban. Fordítás az Odysseiából. (Egyetemes Philologiai Közlöny 1904. évi 1. füzet.)
5. Odysseus és Telemachos. Fordítás az Odysseiából. (Felolvasás a Budapesti Phil. Társulat 1904. évi februári ülésén.)
6. Költemények a Magyar Szemlében.

Dr. Gulyás Pál

gyakornok.

1. Baif verstani reformkísérlete. Budapest, 1904. Franklin-társ. 60 l. (Különnyomat az Egyetemes Philologiai Közlöny 1904. évf. VIII—X. füzetéből.)
2. A könyvkötés technikája. Budapest, 1904. Athenaeum r.-t. 68. l. (Különnyomat a Magyar Könyvszemle 1904. évf. I. II. füzetéből.)
3. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma az 1903. év utolsó negyedében. (Ugyanott I. füzet.)
4. Brunetière. (Alkotmány 1904. máj. 20.)
5. Könyvismertetések: *A)* Egyetemes Philologiai Közlönyben: *a)* Berkovics Miklós: Br. Eötvös J. és a francia irodalom, *b)* Miklós Elemér: Petőfi és Béranger. *B)* Magyar Iparművészetben: Georges de Récy: La décoration du cuir. *C)* Magyar Könyvszemlében: *a)* Apponyi Sándor gr., Magyar vonatkozású nyomtatványok II. köt. *b)* Bibliographia economica universalis I. II. évf., *c)* Bibliographisches Repertorium. I. Bd., *d)* Brown, James Duff, Manual of library economy, *e)* Bücher Karl: Der deutsche Buchhandel und die Wissenschaft, *f)* Catalogus bibliothecae musei nat. hung. II., *g)* Houlbert C., Les insectes, ennemis des livres, *h)* Sammlung Bibliothekwissenschaftlicher Arbeiten. 16. füzet. *i)* Trübner Karl: Wissenschaft und Buchhandel.
6. Vegyes közlemények a Magyar Könyvszemlében: *a)* Az olvasójegy. *b)* A kolosvári egyetemi könyvtár épületének tervpályázata. *c)* Bibliografiai pályázat Olaszországban. *d)* Könyvkötészeti kiállítás Grácban.

Dr. *Fitos Vilmos*

gyakornok.

Filozófia és antropozófia. (Különlenyomat a M. T. Akadémia »Athenaeum« cz. folyóiratából.) Budapest 1904.

Dr. *Bártfai Szabó László*

gyakornok.

1. Ghimesi Forgách Ferencz váradi püspök évkönyvei.
2. Ghimesi Forgách Ferencz életrajza. (Magyar Történelmi Életrajzok 1904. évf. I. II. füzeté.)
3. Proscriptio Mátyás korából (kéziratban).

Zászló János

gyakornok.

1. Vitéz Mihály vajda halálának 500 éves fordulója. A Putnai ünnepély. (Közlés fővárosi magyar és német lapokban.)
2. Terrorizált magyar ujságírók. (Pesti Hirlap.)
3. Karczolatok. (Controla, Temesvár.)
4. Nyilt levél Paris Gábor járási főszolgabíró úrhoz, Világos. (Függetlenség, Arad.) A megvesztegetett főbíró és sok más czikk evvel kapcsolatban. (Függetlenség, Arad.)
5. Román vonatkozású cikkek a »Magyar Szó«-ban és más fővárosi és vidéki lapokban.
6. Román származású írók életrajza a »Magyar Írók« részére.
7. Călindarul cultivătorilor de viernă de mătăsă. (Földművelésügyi m. kir. miniszter kiadása.) Budapest, Légrádi testvérek.

Dr. *Bányai Elemér*

gyakornok.

1. A »directorium« Armenia 1904. évf.
2. Szamosújvár történetéhez. Ugyanott.
3. Az 1904. évi mozgósítás. Budapesti Hirlap.
4. Román vagy oláh. (Három közlemény.) Ugyanott.
5. Czetz tábornok utolsó levelei. Ugyanott.
6. Czetz János tábornok. Pesti Hirlap.
7. Irodalmi vendéglők és kávéházak. Ugyanott.
8. 1904. április 1-ig szerkesztette a Szamosújvári Közlöny-t.